

जाहीरातीचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४(टपाल ईंगील माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख १२ फेब्रुवारी, १९४१

अंक ७

सर्व तऱ्हेचा कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

'पायोनियर डाईंग हाऊस'

कोपाचे कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कपड
इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना—
भिकारदास मारुती रोड, दातेवाडी, पुणे.

डॉ. एन. आर. राजोपाध्ये

यांच्या

ऑरगॅनॉल or शक्तिवर्धक पिल्स ध्या. किंमत ११ आ. फक्त.
सोल एजेंट: "वेलणकर वनौषधालय", तुळशीबाग रस्ता, पुणे.
एजन्सी देणे आहे. दोन आण्याचे स्टॅम्प पाठवून विचारवे.

देशी औषधें तयार करणारा

महाराष्ट्रांतील प्रमुख कारखाना

पंढ. (अंनिमिया) व सर्व प्रकारच्या आजारांनंतर येणाऱ्या

अशक्ततेवर

रक्तवर्धक

वापरा.

सर्वत्र मिळतें.

—: केंद्रे:—

पुणे, मुंबई, उमरावती, नागपूर, सांगली,
कोल्हापूर, हुबळी.

आयुर्वेद रसशाळा

पुणे, लि. पुणे ४.

हास्य-विनोद-करमणूक

म्हणजेच

लग्न पहावं करून

विग्नदर्शक : दिनायक

भूमिका : दामुअण्णा

मालवणकर

८ वा आठवडा

मि न व्हा — पुणे

डॉ. एन. आर. राजोपाध्ये यांचे खास

देखरेखीखाली चाललेले

“वेलणकर वनौषधालय”

येथे सर्व तऱ्हेच्या स्वाजीच्याच वनस्पति व सिद्धोषधी मिळतील.
१ पैशापासून ते सिद्धोषधीपर्यंत मिळण्याचे हे पुण्यातील पट्टितेच
दुकान होय. येथे चूर्णे, सनकाच्या काढ्याच्या पुण्यादी औंढर-
प्रमाणे करून दिल्या जातात. येथे रोगी तपासून औषध देण्याची
सोय आहे. त्याकरिता चार्ज रोज फक्त एकच आणा.
उचडण्याची वेळ—सकाळी ८॥ ते १२ व दुपारी ३॥ ते ८ पर्यंत.
पत्ता : "वेलणकर वनौषधालय" तुळशीबाग रस्ता, पुणे.

बँका व कचेऱ्या यांस उपयुक्त असा एक

ब्रीफ साईज

ट ए इ फ र ए फ ट र

कोरा असून

स्वस्त विक्राऊ आहे.

चौकशी करा—

अवर होम, ६१९ शनिवार पुणे. टेलिफोन नं. ९/१२५.

विविध माहिती

धूमकेतू

सध्या आकाशांत धूमकेतू दृष्टीस पडतो. धूमकेतूची माहिती फार प्राचीन काळापासून लोकांस असावी, असे दिसते. धूमकेतूची नियमबद्धता सिद्ध झालेली आहे. धूमकेतूचे पुच्छ ताऱ्याच्या ज्या बाजूस सुये असतो, त्याच्या उलट बाजूस असते. काहीं केतूंचे पुच्छ लक्षावधि मैल असते. इ. स. १८११ च्या केतूचे पुच्छ ११ कोटि मैल होते. पुच्छ पारदर्शक असते. त्याची जाडी ५० हजार मैल असली, तरी त्यापलोकडील नक्षत्रे दिसे शकतात. ज्या धूमकेतूची कक्षा वीर्यवतुलाकार असते, ते कालांतराने पुनः दृष्टीस पडतात. पॅराबोलाचे आकाराची ज्यांची कक्षा असते, असे केतु पुनः नजरेस पडत नाहीत. हॅलेच्या धूमकेतूची ७६ वर्षांतून एकदा वारी होते.

टेलिफोन्सचे उत्पन्न

१९३९-४० मध्ये सरकारी टेलिफोन्सला मांड्याचे ५६ लक्ष, १६ हजार रुपये व टेलिफोन्सवर बोलण्याच्या फीचे ५७ लक्ष, ९२ हजार रुपये मिळाले. १९३८-३९ चे तत्सम आकडे ५० लक्ष, ३३ हजार रुपये व ४३ लक्ष, १५ हजार रुपये असे होते.

अमेरिकेची व्यापार वाढत चालला

हिंदुस्थान व अमेरिका हांचेमधील व्यापार वाढत आहे. १९३९-४० मध्ये हिंदुस्थानांतून निरगत २७ कोटि, १८ लक्ष रुपयांची शाली व हिंदुस्थानांत आयात १४ लक्ष, ८८ हजारांची शाली. १९३८-३९ मध्ये अमेरिकेने १४ कोटि, २९ लक्षांचा हिंदी माल घेतला होता व ९ कोटि, ७८ लक्षांचा आपला माल हिंदुस्थानकडे पाठविला होता.

तारांच्या संख्येत वाढ

१९३८-३९ च्या मानने १९३९-४० मध्ये हिंदुस्थानांत एकूण २० लक्ष अधिक तारा पाठविल्या गेल्या. देशांतल्या देशांतील तारांची संख्या १ कोटि, ५७ लक्ष भरली व त्यांचे कमिशन १ कोटि, ६५ लक्ष झाले. परदेशांकडे २९ लक्ष, ३९ हजार तारा पाठविण्यांत आल्या, त्यांत ३ कोटि, ८० लक्ष शब्द होते. सुभ-प्रसंगाच्या "मीटिंग" तारांची संख्या १ लक्ष, ९० हजार झाली. १९३९-४० अखेर एकूण ९,९९२ तार-ऑफिसे होती त्यापैकी ४,०८६ जोड तार-पोस्ट ऑफिसे व ५,५७९ रेल्वे तार-ऑफिसे होती.

लॉर्ड लॉर्ड हांचा मृत्यू

मुंबई इलाख्याचे एक माजी गव्हर्नर, लॉर्ड लॉर्ड, हे गेल्या आठवड्यांत निवृत्तले. हिंदी राज्यघटनेच्या विळास त्यांनी लॉर्डांच्या संभेत करून विरोध केला होता. १९१८ ते २३ पर्यंत ते मुंबईचे गव्हर्नर होते.

सुद्धफंड

मुंबई सुद्धफंडाची रकम आता ३४ लक्ष, १० हजारांवर गेली आहे.

ट्रेझरी विळांवर ११ आणे व्याजाचा दर

हिंदी रिझर्व्ह बँकेने गेल्या आठवड्यांत हिंदुस्थान सरकारची १ कोटि रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली, त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर द. सा. द. हें. ११ आणे इतका पडला.

हिंदी हाय कमिशनर

हिंदुस्थानाचे ग्रेटब्रिटनमधील हाय कमिशनर हांच्या नेमणुकीची मुदत आणखी एका वर्षाने वाढविण्यांत आली आहे.

तेजी-मंदी प्रीमियम

मुंबई येथील सोन्याचांदीचा बाजार ह्या लेखमालेत तेजी-मंदी प्रीमियम (कमिशनचा) उल्लेख केलेला आहे. गेल्या आठवड्यांतील तेजी-मंदी प्रीमियमचे दर साळी दिले आहेतः—

	रु.	आ.	पै
चांदी, पहिला वायदा	०	१२	०
चांदी, दुसरा वायदा	१	४	०
सोने, पहिला वायदा	०	२	६
सोने, दुसरा वायदा	०	५	६

शिरगणतीसाठी सुट्ट्या

शुक्रवार, ता. २८ फेब्रुवारी व शनिवार, ता. १ मार्च रोजी सर्व सरकारी कचेऱ्या बंद रहातील. कचेऱ्यांतील नोकरवर्ग शिरगणतीचे कामासाठी लागेल.

उमेदवारांची निवड

एका औद्योगिक संस्थेस २२ ते २६ वर्षे वयाचे होतकरू हिंदी तरुण निवडून काढावयाचे आहेत. निवडलेल्या उमेदवारांस २ वर्षे मागुली तयारवार शिक्षण देण्यांत येईल व त्यानंतर त्यांची नेमणूक केली जाईल. उमेदवारांची निवड अतिशय कसोशीने केली जाईल. उमेदवाराने प्रथम साळील गोष्टी पाठवावयाच्या आहेतः—

(१) वय, धर्म, बापाचा घंदा, इत्यादींचा तपशील. (२) शिक्षणक्रमाची माहिती. (३) उमेदवारासंबंधी चांगली माहिती देऊ शकतील, अशा तिघांची नावे व पत्ते. (४) "गेल्या दहा वर्षांतील हिंदी, राजकीय, औद्योगिक व सामाजिक घडामोडींचा अंदाज" ह्या विषयावर निबंध. (५) माझे वैयक्तिक प्येय ह्या विषयावर निबंध. (६) स्वतःचा फोटो. (७) संस्थेची जाहिरात वाचल्यावर उमेदवारांचे मनांत आलेले विचार नमूद करणारे, त्यांच्या स्वतःच्या हस्ताक्षरांतील पत्र.

तापी व्हॅली रेल्वेची खेदी

हिंदुस्थान सरकारचा तापी व्हॅली रेल्वेवरोवरचा करार ३१ मार्च, १९४२ अखेर संपतो. त्यानंतर सरकार ती रेल्वे विकत घेणार आहे.

सावकारांच्या घंदांस लायसेन्स

सरकारी परवाना जवळ असल्याविना सावकारी घंदा करणे बंगाल प्रांतांत १ मार्च, १९४१ नंतर बेकायदा ठरणार आहे. लायसेन्स फी १५ रुपये असून लायसेन्स ३ वर्षे अंमलांत राहील.

स्पेनला अन्नसाधुमीचा तुटवडा

स्पेनला अन्नसाधुमीचा तुटवडा अतिशय भासत आहे, ह्या कारणाने स्पेन व अजेटाइन ह्यांमध्ये लुफ्त्याच झालेल्या कराराबद्दल तेथे विशेष समाधान वाटत आहे. त्या करारान्वये स्पेनला कपाशीच्या १ लक्ष, २० हजार गाठी मिळणार आहेत. ५ लक्ष टन गहू व ३३ हजार टन मीस मिळण्याबाबत वाटाघाटी चालू आहेत.

धूमकेतूचे पृथ्वीपासून अंतर

सध्या आकाशांत दिसणाऱ्या धूमकेतूचे पृथ्वीपासूनचे अंतर अवघे ४ कोटि मैल आहे असा एका तज्ञाचा अंदाज आहे. त्याच्या लोभ्याचा परिघ २५ हजार मैल आणि शेपटाची लांबी २० लक्ष मैल असावी असा अजमास त्याने केला आहे !

अनुक्रमणिका

<p>१ विविध माहिती ... ७४</p> <p>२ शेतकऱ्यांच्या कर्जांबाबत रणाचा प्रयत्न ... ७५</p> <p>३ मुंबई येथील सोन्या- चांदीचा बाजार ... ७६</p> <p>४ हिंदुस्थानातील औद्योगिक वर्षे ... ७६</p> <p>५ स्टुट-विचार ... ७७</p> <p>इटलीची आफ्रिकेकडून इकालवट्टी—हिट्लरच्या कारवाया—हिंदी काम- गारांचें प्रयाग—हिंदु- स्थान-ब्रह्मदेश व्यापारी करार—मार्तोवरील करा-</p>	<p>च्या वसुलीचा कारभार— भिन्न प्रांतातील परिस्थिती ६ हिंदू ग्रहस्थापती होणारे व्यवहार ... ७९</p> <p>७ सुद्रुग शास्त्रातील वेदं- तपद्धति ... ७९</p> <p>८ वनस्पतिजन्य नुषाचे कारणाने ... ७९</p> <p>९ हिंदुस्थानाचें औद्योगी- करण ... ८०</p> <p>१० विविध प्रांतातील हिंदी कर्जांचें रूपंतर ... ८१</p> <p>११ निवडक चालारंभाब ... ८३</p>
--	---

अर्थ

बुधवार, ता. ११ फेब्रुवारी, १९४१

शेतकऱ्यांच्या कर्जांनिवारणाचा प्रयत्न

प्रांतिक सरकारांनी केलेले कायदे

शेतकऱ्यांच्या आर्थिक दुःस्थितीच्या निवारणासाठी प्रांतिक सर-
कारांनी गेल्या दहा वर्षांत जे कायदे केले, त्यांची छाननी कर-
णारे एक पुस्तक श्री. एन. जी. अभयंकर ह्यांनी लिहिलें आहे,
त्याची सर्वसाधारण रूपरेषा गेल्या अंकांत देण्यांत आली आहे.
कर्जांनिवारक कायद्यांपैकी काहीं कायदे अल्पकालीन सूट देणारे
ब काहीं दीर्घकालीन सूट देणारे आहेत. त्यांतील पहिल्या प्रकार-
रच्या कायद्यांचा विचार आतां येथें करावयाचा आहे. प्रांतिक
सरकारांनी अल्पकालीन सूट देणारे जे कायदे केले, त्यांची
विभागणी खालीलप्रमाणें करता येईल:—

(१) कर्जदार शेतकऱ्यांच्या कर्जांच्या वसुलीच्या हुकूम-
नाम्यांची अंमलबजावणी तहसूब करणें.

(२) थकलेल्या व्याजांत सूट देऊन कर्जदार शेतकऱ्यां-
कडील बाकी कमी करणें.

(३) बाकी मुदलाची रकम कमी करणें व उरलेल्या
येण्याच्या वसुलीसाठी सोडस्कर हते ठरवून इतर सवलती देणें.

१९२९ सालानंतरच्या आर्थिक मंदीचे काळांत शेतीच्या
मालाचे बाजारभाव एकदम खाली गेले, त्यामुळे शेतकऱ्यांस
आपलीं देणीं देतां येण्याचे साधन नाहीसं झालें. शेतांत पूर्वीपेक्षा
सवापट पीक आलें, तरी त्यास किंमत पूर्वीपेक्षा कमी यावी, अशी
परिस्थिति निर्माण झाली; देणीं मात्र पूर्वीच्या मापानेंच मोजलीं
जाऊं लागलीं. सावकारांनी आपल्या पैशाची वसुली करण्यास
आरंभ केला व शेतकऱ्यांस त्यापासून संरक्षण देणें प्रांतिक
सरकारांस भाग पडलें. कर्जांनिवारणाच्या व्यापक योजनांचा
विचार होऊन त्या अंमलांत येण्याची वाट पहाण्यास सखट नस-
ल्याकारणानें, शेतकऱ्यांची जमीन स्वस्त किंमतीस उडसण्याचे
हातीं जाऊं नये अशी दृष्टीत दृढत्वस्था प्रांतिक सरकारांस करावी
लागली. मुंबई प्रांताचा १९२८ चा स्मॉल होल्डर्स ट्रेडरि
रिडीफ अॅक्ट हा ह्यासंबंधातील कायदा होय. ज्या शेत-

कऱ्यांच्या मालकीची ६ एकरापेक्षा अधिक पाण्यासाठी
जागा नाही अग १९ एकरापेक्षा अधिक बिगर पाण्यासाठी
जागा नाही अशा शेतकऱ्यांची जमीन, घर, उभें पीक, धान्य-
सामुग्री, दोन इतकीं जनावरें इ. जात करणें अग विकणें ह्यास
प्रस्तुत कायद्याने बंदी केली. इतर प्रांतिक सरकारांनीहि योग्य
अशी उपाययोजना केली. कर्जदार शेतकऱ्यांनी, कर्ज तडजोडी-
साठी निर्माण केलेल्या बोर्डांकडे अर्ज केला असतां त्यांच्यावरील
दावे तहसूब व्हावे, अशीहि सर्वत्र व्यवस्था करण्यांत आली.

कर्जदार शेतकऱ्यास शेतकरी म्हणून जिवंत राखण्यासाठी
वरील तरतुदीचा उपयोग झाला. त्यामुडील गोष्ट म्हणजे त्यांच्या
कर्जांचा बोजा हलका करणें, ही होय. १९१८ च्या युझरिगस
लोनस अॅक्टचा उद्देश कोर्टेंच सफळ झालेला दिसत नव्हता. जे
व्यवहार गैरवाजवी होते व ज्यांत व्याजाचा दर अतिशय भारी
होता, अशा दाव्यांतील मूळें करारांची पार्श्वभूमिका लक्षांत घेण्या-
चा ह्या अॅक्टानें कोर्टास अधिकार दिलेला होता व कोर्टानें त्या
अधिकाराचा उपयोग करणें न करणें सर्वस्वी त्यांच्या इच्छेवरती
अवलंबून असे. ह्या अॅक्टानें बहुतेक प्रांतांनी सुधारणा करून
वरील प्रकार चौकशी करण्याची कोर्टास सक्ती केली व व्याजाचे
दर निश्चित ठरवून दिले. मंदीच्या काळांत दिलेली व त्यापूर्वी
दिलेली कर्जे ह्यांवरील व्याजांचे दरांत काहीं प्रांतांनी फरक केला.
मुंबई प्रांताच्या अॅग्निक्ल्चरल डेअर्स रिडीफ अॅक्टानें साठील
प्रमाणें तरतूद केली:—

(अ) १ जानेवारी, १९३१ पूर्वीच्या कर्जांवर डेटरिडीफ
बोर्डांनी १२% व्याजास परवानगी यावी.

(ब) १ जानेवारी, १९३१ पूर्वी कर्ज काढलेलें असेल,
तर १ जानेवारी, १९३१ अखेरच्या देणें व्याजांत
४०% सूट यावी व १ जानेवारी १९३० ते १ जाने-
वारी १९३१ चे दरम्यान तें काढलेलें असेल, तर
व्याजांत २०% सूट यावी.

(क) १ जानेवारी, १९३२ नंतर ९% अग उरलेला असेल
तो, ह्यापैकी कमी असलेल्या दरानें व्याजाचा हिशेब
करावा.

मूळ कर्जांच्या रकमेपेक्षा अधिक व्याज सावकारास घेतां येऊं
नये, असा कायदा बहुतेक प्रांतांनी केला. ह्या दायदुपटीच्या काय-
द्यामुळे कर्जदार शेतकऱ्यांस बरीच सूट मिळाली.

थकलेल्या व्याजाचा बोजा कमी करून केवळ भागणें अशक्य
असल्याकारणानें, मुद्दल कर्जांच्या रकमेंतहि शेतकऱ्यांस सूट देणें
आवश्यक झालें व त्यासाठी कर्ज तडजोड बोर्डांची स्थापना करणें
व सक्तीनें मुद्दल कर्ज कमी करणें, ह्या गोष्टी प्रांतिक सरकारांनीं
ताबडतोब हातीं घेतल्या. कर्जदार शेतकऱ्यांच्या परतफेडीच्या
पात्रतेच्या ८०% इतक्या रकमेइतक्याच कर्जांफेडीची जबाबदारी
त्याचेवर देणें, हा हेतु साध्य करण्याचा तडजोड बोर्डांनीं प्रयत्न
करावा, अशी तरतूद मुंबई प्रांतांत करण्यांत आली. कमी केलेलें
कर्ज कर्जदाराच्या मालमतेच्या किंमतीच्या ५०% असेल, तर
सावकारास कमी केलेल्या कर्जांची रकम प्रांतिक लॅंड मार्गिज
बँकेच्या बँडसचे स्वरूपांत मिळावी अशीहि डेटर्स रिडीफ अॅक्टानें
व्यवस्था केली. कर्जदारांकडून ही रकम कमाळ २५ हफ्यांत
वसूल करतां यावी, अशीहि त्यांत तरतूद होती. इतर प्रांतांनीहि
स्थानिक परिस्थितीस अनुसरून योग्य ते कायदे केले. त्या सर्वांचा

मुल्य हेतु, शेतकरी आपल्या जमिनीस मुकू नयेत व न्यायी आपल्या आवाम्याबाहेर कर्जे काढू नयेत, हा होता. काही प्रांतींनी कर्जदार शेतकऱ्यांच्या जमिनीची रास्त किंमत ठरविण्याचा अधिकार कोर्टास दिला, तर काही प्रांतींनी कर्जदार शेतकऱ्यांस जादा ठरविण्याचा अधिकार तदजोड बोर्डास दिला. धानंतरचा महत्त्वाचा प्रश्न म्हणजे सावकारीच्या घंघाचें नियंत्रण, हा होय. सावकारांची नोंद ठेऊन त्यांस ठायसेन्स देणे, हिशेबाची पद्धति ठरवून टाकणे व व्याजाचा दर निश्चित करणे, ह्या त्या नियंत्रणांतील प्रमुख बाबी आहेत. परवान्याविना सावकारीचा घंदा करणे हा मुबई प्रांताच्या मनीलेंडर्स बिलानें गुन्हा ठरविला आहे. सावकारांनी कर्जदार शेतकऱ्यांच्या अडचणीचा फायदा घेऊन त्यास त्रास देऊं नये व त्यांची सर्व माळमत्ता मिळकत करू नये, अशी व्यवस्था बहुतेक प्रांतिक सरकारांनी केली.

मुंबई येथील सोन्याचादीचा बाजार

सोने

ज्या व्यापाऱ्यास सोने विक्रीवयाचें अगर विकत घेण्याचें असेल, तो व्यापारी दलालाकडे जातो व हा दलाळ दुसऱ्या दलाळकराची व्यवहार पुरा करतो. अर्थातच दलाळी यावी लागते. गिन्हाइक पैसे देऊन सोने घेतें अगर सोने देऊन पैसे घेतें. १०० नंबरी कसाच्या सोम्यावर सरेदी-विक्रीचे व्यवहार आधारेले असतात. सरकारी टाकसाळ अगर सुग्रासिद्ध बँकर अथवा ब्रोकर ह्यांचा सोन्याच्या वजनानुसार व कसाबद्दल दाखला सोने देतेवेळीं अवश्य लागतो. समजा, 'अ' नें 'ब' दलालाकडून ५०० तोळे सोने ३० रु. ८ आ. तोळा ह्या दरानें सरेदी केलें आणि सोने ९४ नंबरच्या कसाचें आहे. 'अ' ला साहलीप्रमाणें किंमत यावी लागेल:—

५०० तोळे (९४ नंबरी) = ४७० तोळे (१०० नंबरी)

४७० × ३० रु. ८ आ. = १४,३३५ रुपये किंमत.

वायथाचे व्यवहार २५० तोळांच्या गटांचे केले जातात; त्याचे साही नाही. प्रमाणभूत सोने अर्थातच १०० नंबरी असतें. चांदीप्रमाणेच पहिल्या व दुसऱ्या वायथाच्या किंमती जाहीर होतात, व चांदीप्रमाणेच पैसे देऊन सोन्याचा ताबा घेण्याचा अथवा न घेण्याचा विकल्प ठेवणारे करार असू शकतात. १०० नंबरापेक्षा कमी नंबरचें सोने आहे, असें सोने घेतेवेळीं आढळलें, तर त्या मानानें त्याचें वजन कमी समजून बुलियन एक्सचेंजनें ठरविलेल्या दराप्रमाणे सुटीचा आकडा निश्चित केला जातो. १०० ते ९४ नंबराचें सोने वायथाचे व्यवहारास चांगलें समजलें जातें; अर्थात वर सांगितल्याप्रमाणे किंमत ठरवितांना हिशेब केला जातो. ९४ ते ९० नंबरच्या सोन्यास, प्रत्येक तोळ्यास अर्धा आणा ह्याप्रमाणे किंमत कमी येते. ९० नंबरासाठीं सोन्याचा वायथाचा व्यवहार होत नाही. रोसीच्या व्यवहारास तें चालतें; परंतु ९० नंबराच्या साही त्याचा जितका नंबर असेल, त्या प्रत्येक नंबरास एक आणा ह्या दरानें किंमत घटते. समजा, 'अ' नें 'ब' दलालाकडून पहिल्या सेटलमेंटचें ९२ नंबरी कसाचें ५०० तोळे सोने २९ रु. ४ आ. ६ पै दरानें घेण्याचा करार केला, तर ठराविक दिवशीं त्यास साहील हिशेबानें पैसे यावे लागतील:—

सोन्याचा कस ९२ नंबरी आहे, असें मानल्यास सोन्याचें वजन ९२ × ५०० = ४६० तोळे झाले. बुलियन एक्सचेंजनें ठरविलेल्या करारापेक्षा कमी अधिक होणाऱ्या सोन्याच्या मेळाचा दर २८ रु. ४ आ. ६ पै. आहे. करारातील दर २९ रु. ४ आ. ६

पै असला, तरी हिशेब २९ रु. ४ आ. नें होईल, कारण प्रत्येक तोळ्यामागे अर्धा आणा कापला जाईल. २९ रु. ४ आ. × ४६० तोळे = १३,४५५ रु. एकूण वजन ४०० तोळे (५०० - ४६० = ४०) कमी पडत आहे, त्याचें ४० × १ रु. (२९ रु. ४ आ. ६ पै. २८ रु. ४ आ. ६ पै. = १ रु.) ४० रुपये होतात. तेव्हां, सरेदीची किंमत १३,४९५ रुपये होते.

तेजी, मंदी, तेजी बदला, मंदी बदला इत्यादि सर्व व्यवहार चांदीचे व्यवहाराप्रमाणे सोन्याचेहि होतात. व्याजाचा हिशेबहि त्याप्रमाणे होतो.

हिंदुस्थानातील औद्योगिक बांधे

एप्रिल ते जून, १९४०

एप्रिल ते जून, १९४० या सुद्धांत हिंदुस्थानांत एकूण १०१ औद्योगिक बांधे झाले. त्यांत २ लक्ष, ६९ हजार कामगारांचे कामाचे २४ लक्ष, ७४ हजार दिवस बुडाले; एकूण बांध्यांपैकी ३१ प्रांथांत कामगार यशस्वी झाले व १८ मध्ये त्यांस थोडेंफार यश आलें. ४७ बांध्यांत त्यांस यश आलें नाही.

बांध्यांची प्रांतवार वांटणी

प्रांत	बांध्यांची संख्या	त्यांतील कामगार	बुडालेले दिवस
आसाम	२	१,६३१	१०,८६२
बंगाल	३५	६१,९८२	३,१२,२०९
बिहार	४	१२,०८६	३,७९,३८१
मुंबई	२५	१६३,२१८	१४,२८,३९५
मध्यप्रांत व बऱ्हाड	७	१७,४५७	२,३८,६६१
मद्रास	१२	७,७११	१,२९,२६८
ओरिसा	१	३८	५७०
पंजाब	९	१,०१९	४,१९३
सिंध	२	१७८	२,५६४
संयुक्त प्रांत	४	३,२६०	६८,०६०
एकूण	१०१	२६८,५८०	२४,७४,२६३

उद्योगधंद्यावार वांटणी

उद्योगधंदे	बांधे	त्यांतील कामगार	बुडालेले दिवस
कपास व लोकर गिरण्या	३८	१८७,४९५	१७,१५,९८०
तागाच्या गिरण्या	८	३५,०४६	२,२७,००७
इंजिनियरिंग वर्कशॉप्स	४	१,४००	४,४९०
रेल्वेज	२	३५०	१२,५००
साणी	४	९,९६९	२,५४,०४१
इतर	४५	३४,२५०	२,६०,२४५
एकूण	१०१	२६८,५८०	२४,७४,२६३

स्फुट विचार

इटलीची आर्थिकतेतून हाकालपट्टी

ब्रिटिश फौजांच्या सार्वत्रिक चढाईमुळे इटलीचे अफिके-मधील साम्राज्य क्रमाक्रमाने संयुध्यांत येत चालले आहे. लिबियामध्ये समुद्र किनाऱ्याच्या बाजूने इटलीच्या फौजांस सारसी पीछेहाट करावी लागत असून इटालियन बंदरे एकामागून एक ब्रिटिश सैन्य कारबाज करीत आहे. कोटल्याहि महत्त्वाच्या ठाण्यापाशी उभे राहून प्रतिस्पर्धांच्या दृष्ट्यास तोंड देण्याचे सामर्थ्य इटलीमध्ये राहिलेले नाही. इटालियन लष्कर उघड उघड नाउमेद होऊन गेले असून रणांगणातून पळ काढण्याबाबतून त्यास दुसरा मार्ग सुचवनासा झाला आहे. ह्या परिस्थितीत ब्रिटिश सेनानींनी इटलीच्या इतर मुलुखांतहि घुसून शत्रूस मार्गे देण्याचा क्रम चालू ठेवला असल्याने इटलीची तारातळ उडाली आहे. तांबड्या समुद्राच्या किनाऱ्यालागत इटलीचे इरिट्रिया, अँबिसिनिया व सोमाली लँड हे तीन प्रांत आहेत. त्या तीर्थांमध्ये ब्रिटिश फौजा पुढे चाल करून चालल्या आहेत. अँबिसिनियात तेथील माजी बादशहाने आपल्या अनुयायांच्या मदतीने रान उठवले आहे आणि त्यास सर्व प्रकारचे सहाय इंग्लंड देत आहे. आफ्रिकेत मुसोलीनीच्या साम्राज्याचा डोळस घा प्रमाणे दास्यपण पडत असतां हिटलरला त्यास काहीच मदत देतां आलेली नाही. मुसोलीनीच्या सैन्याची आफ्रिकेमधून होणारी हकालपट्टी आणि तेथील इटालियन साम्राज्याचा नाश हा वस्तुतः हिटलरचाच पराभव आहे. आपले पुढील युद्धधोरण यशस्वी करण्यासाठी त्याने आफ्रिकेत इटलीचा बळी दिला आहे असे म्हणण्यास हरकत नाही. इकडे आल्बेनियात ग्रीक सैन्याची प्रगति सारसी होतच आहे.

हिटलरच्या कारवाया

अमेरिकेच्या सहाय्याने आणि स्वतःच्या वाढत्या लढाऊ तयारीमुळे इंग्लंडचे सामर्थ्य सारखे वाढत आहे. इंग्लंडवर जोराचा हडा एकदोन महिन्यांत चढण्याचा आपला निश्चय हिटलरने तर जाहीर केला आहे. अमेरिकेस त्याने धमकी देऊन पाहिले आणि त्या बाजूने इंग्लंडला मदत येऊन पोहोचू नये ह्याविषयी तो खटपट करीतच आहे. आशिया खंडांत जपानची उठावणी करून अमेरिकेस व इंग्लंडला शह देण्याचा त्याचा प्रयत्न चालू आहे. परंतु इंग्लंडवर स्वारी करण्याचा आपला वेत त्यास सोडून देतां येत नाही आणि तो अमलात आणण्याची त्याची तयारी मात्र होत नाही. तथापि, इंग्लंडवर व ग्रीसवर चौहोंकडून एकदम हडा करण्याची पूर्वतयारी हिटलरने चालविली असली पाहिजे अशी शंका त्याच्या अलिकडच्या कारवायांवरून येण्यास जागा उत्पन्न झाली आहे. व्हीशीच्या फॅच राज्यकर्त्यांवर जपान पाहून त्यांचे आरमार व सैन्य ह्यांचा उपयोग इंग्लंडच्या विरुद्ध करण्याचा त्याचा हेतु उघड होत आहे. मार्शल पेटी ह्यांचेमध्ये राष्ट्रीय अभिमान आहे तो इतर फॅच मुत्सद्यांचे मदतीने दडपून टाकण्यासाठी हिटलर मॅ. लाब्लारसारख्या जर्मनीस अनुकूल असलेल्या पुढाऱ्यांस हातीं घरीत आहे. बाल्कन्समध्ये रुमानिया जर्मनीच्या तावडीत सांपडला आहे. इटलीमध्ये जर्मन फौजा जमा करण्यास आहेत आणि हीच आहेत. त्यांचा उपयोग इटलीची पीछेहाट थोपवून धरण्याकरितां आणि भूमध्य समुद्रांत गडबड कर-

ण्याच्या हेतूने झाला तर पहावा असा हिटलरचा वेत असण्याचा संभव आहे. त्याची योजना काहीं असो, तिचा प्रतिकार कर-करण्यास इंग्लंड सज्ज आहे. जर्मन स्वारीची तयारी ज्या युरोपियन बंदरांत होणाऱा आहे, त्यांवर ब्रिटिश विमाने स्फोटकारक गोळे टाकून त्यांचा नाश करीत आहेत. हिटलरने कोणत्याहि कारवाया केल्या तरी त्यांची कल्पना इंग्लंडला असल्यामुळे त्याचे वेत निवैषणाने सिद्धीस जाण्याची भीती नाही.

हिंदी कामगारांचे इंग्लंडला शिक्षणासाठी प्रयाण

हिंदुस्थानात नवीन कारखान्यांत यांत्रिक कौशल्याचे काम करणाऱ्या लोकांस आधुनिक पद्धतीची माहिती असणे अगत्याचे आहे. युद्धसामुग्रीच्या कारखान्यांतले काम त्यांच्या अंगठ्याणी पडण्यास त्यांस त्याचा प्रत्यक्ष अनुभव असला पाहिजे. बाहेरून कुशल यांत्रिक कामगार येथे आणून त्यांच्या हातासाठी हिंदी लोक तयार करणे सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत शक्य नाही. ही अदृष्टच दूर व्हावी म्हणून ब्रिटिश कामगारी खात्याचे मंत्री, मि. बेव्हिन, ह्यांनी अशी योजना सुचविली की हिंदुस्थान सरकारने होतकड कुशल कारागीर निवडून त्यांस इंग्लंडमध्ये पाठवून यावे म्हणजे त्यांस सहा महिनेपर्यंत ब्रिटिश कारखान्यांत यांत्रिक शिक्षण व अनुभव मिळवण्याची संधी देण्यात येईल. ही योजना हिंदुस्थान सरकारने पसंत केली आणि पन्नास कारागीर निवडले. ते नुकतेच इंग्लंडला पाठवण्यांत आले असून त्यांच्या प्रवासाची, तेथे रहाण्याची व कामाचा अनुभव मिळवण्याची नीट व्यवस्था करण्यात आली आहे. मुंबईत ह्या पन्नास लोकांस औपचारिक रीतीने निरोप देण्यांत आला, तेव्हा हिंदुस्थान सरकारच्या आणि विनसरकारी मंडळींच्या वतीने त्यांच्या कार्यक्रमांत त्यांस यश चिंतण्यांत आले. यांत्रिक कलेचे उत्कृष्ट शिक्षण त्यांस इंग्लंडमध्ये मिळेल एवढेच नव्हे तर, हिंदी कामगार ब्रिटिशांच्या बरोबरीने कारखान्यांत कौशल्य दाखवू शकतात हा आत्मविश्वास त्यांचे-मध्ये निर्माण होईल असे त्याप्रसंगी सांगण्यांत आले. त्याचप्रमाणे ब्रिटिश कामगारांच्या चळवळीची त्यांस प्रत्यक्ष माहिती होऊन तिचा उपयोग पुढे हिंदी कामगारी वर्गाच्या संघटनेकडे करता येईल अशी इच्छाहि प्रकट करण्यांत आली. हिंदुस्थानच्या औद्योगिकीकरण्याच्या प्रगतीसहि आधुनिक पद्धतीचे यांत्रिक शिक्षण इंग्लंडमध्ये येऊन आलेल्या हिंदी लोकांचे सहाय होण्यासारखे आहे.

हिंदुस्थान-ब्रह्मदेश व्यापारी करार

ब्रह्मदेश अनेक वर्षेपर्यंत हिंदुस्थानचा एक भाग होता, तेव्हा त्यामध्ये आयात-निर्गत व्यापारावरिल जकारातीच्या स्वतंत्र व्यवस्थेचा प्रश्न उद्भवणे शक्य नव्हते. परंतु अलीकडे ब्रह्मदेश हिंदुस्थानापासून विभक्त करण्यांत आल्यामुळे त्यांचे व्यापारी संबंध कसे असावे हे उरवणे आवश्क झाले आहे. हिंदुस्थानचे बरेच भांडवल त्या देशांत गुंतलेले आहे आणि अनेक हिंदी कुटुंबे तेथे कायमची वसती करून राहिली आहेत. परंतु अलीकडे हिंदी लोकांच्या संबंधाने ब्रह्मी लोकमत प्रतिकूल झाले असून त्यांचे परस्पर-संबंध बिघडले आहेत. तथापि, ही स्थिती सुधारून हिंदुस्थान व ब्रह्मदेश ह्यांची मैत्री जोडली जावी अशी सदिच्छा दोन्ही बाजूमध्ये निर्माण झाली आहे आणि ती पूर्ण होण्यास व्यापारी काराऱ्याच्या बरेचसे चांगली संधी दिली आहे. हिंदुस्थान सरकार आणि ब्रह्मी सरकार ह्यांच्या प्रतिनिधींच्या वाटाघाटीस गेल्या

आठवऱ्यांत दिल्ली येथें प्रारंभ झाला. ब्रह्मदेशाचा माल ह्या देशांत येतो त्या मानानें त्या देशांत जाणारा हिंदी माल कमी किंमतीचा असतो. पण ब्रह्मी सरकारच्या उत्पन्नांत भर पदावी म्हणून त्यास हिंदी आयात मालावर जकाती बसवण्याची जरूर भासू लागली आहे. ह्या जकातीचा परिणाम हिंदी व्यापारावर प्रतिकूल होण्यासारखा असल्यास हिंदुस्थान सरकारला त्या बाबतीत सबलती मागव्या लागतील. हिंदी लोकांस ब्रह्मदेशांत चांगल्या रीतीने बागविलें जावें अशा सूचनेचाहि विचार दिल्ली येथें झाल्याबद्दलून रहाणार नाही. हिंदुस्थान आणि सिलोन ह्यांच्यामध्ये झालेल्या व्यापारी करारांच्या वाटाघाटी फिस्कटल्या हें लक्षांत घेतां प्रस्तुत चर्चा यशस्वी होण्याचे महत्त्व विशेष आहे हें सांगावयास नको. ब्रह्मदेशाचे वतीने हिंदुस्थानला योग्य व न्याय्य सबलती देण्यांत येतील अशी अपेक्षा आहे.

प्रांतीवरील कराच्या वसूलीचा कारभार

हिंदी प्रांतीवरील करवसूलीबाबतचा १९३८-३९ सालचा घुचात प्रासिद्ध झाला आहे, त्यावरून असे दिसून येतें कीं कारभाराच्या दक्षतेमुळे सरकारचे उत्पन्न सुमारे ३ कोटी रुपयांनी त्या वर्षी अधिक झाले. कर देणारांनी स्वतः दिलेल्या प्रांतीच्या रकमा अधिकाऱ्यांनी मान्य केल्या असल्या आणि त्यांची ज्ञाननी करून घ्यालेल्या उत्पन्नाच्या बाबी हिशेबांत घेतल्या नसल्या तर वसूलीमध्ये तेवढी घट झाली असती. अधिकाऱ्यांच्या सावधगिरीच्या योगानें एकूण सरकारी उत्पन्नाचा सुमारे चवथा हिस्सा तिजोरीमध्ये आला नसता तो येऊ शकला. प्रांतीवरील कर देण्यास पात्र नसलेल्या ३१ हजार नागरिकांची नांवें यादीतून वगळण्यांत आली, पण ३२ हजार नव्या लोकांची तीमध्ये भर घातली गेली. म्हणजे करास पात्र असलेल्यांची संख्या अतिर पूर्वशालापेक्षा वाढलीच. कर चुकवण्याच्या लोकांच्या युक्त्या, हिशेब दोन तऱ्हेने वेगळे ठेवणें, सरदी अधिक आणि विक्री वाजवीपेक्षा कमी दाखवणें, प्रांतीच्या बाबी वगळणें, नामधारी व्यक्तींच्या नांवानें हिशेब ठेवणें अशा होत्या असे आढळून आले. प्रांतीवरील कर आणि जादा प्रांतीवरील कर ह्यांची एकूण हिशेबी रकम अधिकाऱ्यांच्या हद्दीनें २१ कोटी रुपये होती; तीमधून परत देण्याचे ३ कोटी रुपये वजा केले तेव्हां वसूलीची निवळ रकम १८ कोटी रुपयांची झाली. हे आकडे १९३७-३८ सालाच्या मानानें प्रत्येकीं १ कोटी रुपयांनी अधिक होते. १९३८-३९ मध्ये वसूली १७ कोटी रुपये झाली. त्यापूर्वीच्या वर्षांतला हा आकडा १६ कोटी होता.

भिन्न प्रांतांतल परिस्थिति

वसूलीच्या बाबतीत निरनिराळ्या प्रांतांतली परिस्थिति भिन्न भिन्न होती. सेतोच्या पिकांची व व्यापाराची स्थानिक स्थिति ह्या भिन्नतेच्या मुळाशी असलेली आढळते. मद्रास प्रांतांत पिकें चांगली नव्हती. तथापि, पूर्वे वर्षांच्या मानानें स्थिति थोडी अनुकूल असल्याने वसूलीची काहीं वाढ झाली. मुंबई प्रांतांत बाजारभाव चढलेले असल्याने प्रांतीच्या रकमा बऱ्या होत्या. कपाशीचा भाव उतरला, पण गिरण्यांस फायदा चांगला झाला. पोलादाचा धंदा सुस्थितीत होता आणि रोखे बाजारांत व्यवहार बरंभर चालले होते. बंगाल प्रांतांत उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांची स्थिति चांगली होती. तामाच्या किंमती पडल्या परंतु चहाच्या वाढल्या. संयुक्त प्रांतांत व्यापाराची मंदी होती आणि सासुरेच्या कारखान्यांस विशेष नफा झाला नाही. पंजाबला आर्थिक हद्दीनें प्रांतीवरील कराचे वर्षे बरे गेले नाही. काहीं धंदे सुस्थितीत होते आणि कपाशीच्या चण्यास तेजी आली. बिहार व मध्यप्रांत ह्यांमध्ये एकंदरीने परिस्थिति वाईट नव्हती. आसाम प्रांतांतली स्थिति चांगली होती. चहा, भूमिगत द्रव्ये व रेलवेजनी त्या प्रांतांतल्या प्रांतीस हात दिला. सावकारी कर्जाच्या वगांची सांपातिक स्थिति एकंदरीने पहातां सबंद देशभर प्रतिकूल स्वरूपाची होती.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी

असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल् को-ऑपरेटिव्ह
बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (" सातारा)	१९ विरमगांव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० धुळे (" प. सानेवा)
४ कन्नड (" ")	२१ दांडाईचे (" ")
५ तासगांव (" ")	२२ शिरपुर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहादे (" ")
७ शिराळे (" ")	२४ नडुरागर (" ")
८ कोरगांव (" ")	२५ साक्री (" ")
९ वाई (" ")	२६ शिंदखेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळोदे (" ")
११ शेवगांव (" ")	२८ मालेगांव (" नाशिक)
१२ कोपरगांव (" ")	२९ सराणा (" ")
१३ बेलापूर (" ")	३० कळवण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लासलगांव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगांव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोहद (" पंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कालोले (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा
व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरितां हेडऑफिस अग्न शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हिंदु गृहस्थाशी होणारे व्यवहार

(लेखक:—श्री. के. बा. गजेंद्रगडकर, बी. ए., एलएल. बी. वकील सातारा)

हिंदु अधिभक्त कुटुंबपद्धति ही व्यापारास व देवघेवीस विचारतक आहे. एसाद्या मुसलमान, पारशी वगैरे अहिन्दु गृहस्थाशी गहाण, खरेदी व्यवहार करणे झाल्यास, सदर गृहस्थ त्या मिळकतीचा पूर्ण मालक आहे एवढीच सात्री सावकारानें करून घेतली म्हणजे पुरें होतें. एसाद्या अधिभक्त हिंदु कुटुंबीय गृहस्थाशी जर व्यवहार करावयाचा असेल तर सावकारानें फार बारकाईने चौकशी केली पाहिजे. कायद्याच्या सूक्ष्म दृष्टीने विचार करितां अशा गृहस्थाशी गहाण अगर खरेदीचा व्यवहार करिताना साठील मोठी सावकारानें विचारांत घेतल्या पाहिजेत.

(१) ऋणकोनें आपल्या कुटुंबातील बायकासुद्धां सर्व व्यक्तींची वैज्ञावळ देऊन त्यांपैकीं सज्ञान कोण व अज्ञान कोण झाल्यास सावकारानें विचारत घेतल्या पाहिजेत.

(२) एकत्र कुटुंबाच्या मिळकतीतून पोटगीचा हक्क सांगण्याच्या व्यक्तींचीं नांविं सावकारास माहित पाहिजेत व अशा व्यक्तींच्या पोटगीची व्यवस्था ऋणकोनें काय केली आहे ह्याचा सुलसा सावकारानें ऋणकोपासून करून घेतला पाहिजे.

(३) त्याचप्रमाणें कुटुंबाच्या मिळकतीतून पोटगी व विवाहसर्वांचा अधिकार असणाऱ्या कुमारीकांची संख्या व त्यांच्या त्यासंबंधीच्या सर्वांमदल ऋणकोनें केलेली व्यवस्था सावकारास माहित पाहिजे.

ट्रान्स्फर ऑफ प्रॉपर्टी कायद्याच्या नवीन ड्रफ्ट झालेल्या कलम ३९ प्रमाणें कुटुंबातील व्यक्तींच्या पोटगीचा अगर विवाहाच्या सर्वांचा बोजा आहे ह्याची नोटीस सावकारास असली तर त्यांनीं गहाण अथवा खरेदी घेतलेल्या मिळकतविरुद्ध सदर बोजा पडण्याचा संभव असतो. सबब सदर व्यक्तींची माहिती सावकारास असणें जरूर आहे.

(४) जर कुटुंबातील एसाद्या सहभागीदारा १४ एप्रिल, १९३७ नंतर मृत झाला असल्यास त्याची विधवा पत्नी ह्यात आहे की काय याची माहिती सावकारास पाहिजे. कारण नवीन झालेल्या देशमुख कायद्यानें अशा विधवांना कुटुंबीय मिळकतीत, त्यांच्या हयातीपर्यंत कां होईना हिस्सा दिला असून सदर हिस्सा ध्यक् विभागून मागण्याचा हक्क वरील विधवांना प्राप्त झाला आहे. त्यामुळे एकत्र कुटुंबातील मिळकतीचा व्यवहार करिताना सावकारास अशा विधवांची माहिती असणें जरूर आहे.

(५) कुटुंबातील एसाद्या गृहस्थानें विशिष्ट विवाहाच्या कायद्यान्वये (स्पेशल मॅरिज अॅक्ट) विवाह केला असल्यास विवाह केल्या वेळेपासून तो कुटुंबापासून विभक्त झाला असें कायद्यानें ठरविणें आहे. ही माहिती सावकारास जर नधेल तर त्याचा कुटुंबाच्या मिळकतीत हिस्सा असलेमुळे कुटुंबातील ऋणकोनें केलेला व्यवहार अशा माणसाच्या हिश्यावर बसणार नाही; सबब ही माहिती सावकारानें करून घेणें जरूर आहे.

(६) कुटुंबातील सहभागीदाराची विधवा स्त्री गरोदर असल्यास किंवा कुटुंबातील एसाद्या विधवेनें दत्तक घेतला आहे काय अगर घेण्याच्या विचारांत आहे काय याची माहितीही सावकारास पाहिजे.

(७) ऋणकोस मिळकत विकण्याची कायदेशीर जरूरी आहे काय व व्यवहार योग्य व कायदेशीर आहे अशी सात्री

सावकारानें करून घेतली पाहिजे व ऋणको जर बाप किंवा कुटुंबाचा कर्ता असेल तर हा व्यवहार पूर्वींचे कर्जे फेडण्याकरितां ऋणको करीत आहे ही माहिती सावकारानें काढली पाहिजे. वरीलप्रमाणें एकत्र कुटुंबीय व्यक्तींशी व्यवहार करण्यामध्ये कायदेशीर अडचणी उत्पन्न होण्याचा संभव असतो. सबब अशा माणसांशी व्यवहार करिताना बँका, सहकारी संस्था व सावकारांनीं फार काळजीपूर्वक व कसून चौकशी केली पाहिजे.

मुद्रणशाखांतील 'पॉइंट पद्धति'

(इंडियन प्रिंट अॅन्ड पेपर ऍ अॅम्पजी त्रैमासिकानें घातलेल्या प्रश्नांचें श्री. भ. दि. कुलकर्णी ह्यांनीं लिहिलेले उत्तर)

प्रश्न:—'पॉइंट-पद्धति' म्हणजे काय हें सांगून ती प्रचारांत कां आली हें सांगा.

उत्तर:—'पॉइंट' हें सर्वसामान्य एकमान धरून त्याची गणिताच्या पद्धतीनें होणारी वाढ विचारांत घेऊन तिला अनुसरून टाईप पाडण्याची जी पद्धति तिला 'पॉइंट-पद्धति' असें म्हणतात. या पद्धतीत, मुद्रणजगतातील मोजमापांचें जें एकमान पायका, त्याचे सारसे बारा भाग केले आणि त्या प्रत्येक भागाला 'पॉइंट' हें नांव दिलें. याप्रमाणें प्रत्येक टाईपाचा आकार हा या सर्वसामान्य एकमानाचा कोहीतीरी पण पूर्ण गुणक बनून राहिल; आणि यामुळे टाईपांच्या आकारांत एक प्रकारची पद्धतशीर आनुक्रमिकता उत्पन्न झाली.

सर्वसामान्य व्यवहारांतील मोजमापांशी या मोजमापाचें प्रमाण साठीलप्रमाणें जमतें.

- १ पॉइंट = ०.१२५८ इंच
- १२ पॉइंट = पायका १ इंच = १६.९०४४ इंच
- ६ एम् = १ इंच
- १२ इंच = १ फूट

'पॉइंट-पद्धति' प्रचारांत येण्याचीं कारणें

जुन्या (बोडी) पद्धतीनें पाडल्या जाणाऱ्या टाईपांमध्ये कोणत्याच प्रकारचा अनुक्रम किंवा प्रमाण नसल्यामुळे तो एक प्रकारें सतत त्रास असे. विशेषतः वेगवेगळ्या फौट्टीचे टाईप घेतले म्हणजे त्यांची एकत्र जुळणी करणें फार कठीण होत असे. कारण त्यांच्यांत कोणत्याच प्रकारची आनुक्रमिकता नव्हती. त्यामुळे जुळणिसास, त्यांतल्या त्यांत कोडाकाम (Job-work) करणाऱ्या जुळणिसास, फार त्रास होत असे आणि त्यामुळे कोडाकामें नीट करतां येत नसत. अशा प्रकारचा त्रास आणि गैरसोय टाळण्याकरितां आणि टाईप पाडताना देवण्यांत येणारा फरक काढून टाकण्याकरितां 'पॉइंट-पद्धति' प्रचारांत आली. — 'मुद्रण प्रकाश' वरून.

वनस्पतिजन्य तुपांचे कारखाने

हिंदुस्थानांत वनस्पतिजन्य तुपांचे सध्या साठीलप्रमाणें कारखाने आहेत:—

	रोजचे उत्पादन (टन)
हिंदुस्थान वनस्पति मॅन्युफॅक्चरिंग कं. लि., मुंबई	१००
इंडियन व्हेजिटेबल प्रॉडक्ट्स लि., मुंबई	१५
स्वास्तिक ऑईल मिल्स लि., मुंबई	१०
गणेश झोअर मिल्स लि., कानपूर	२०
गणेश झोअर मिल्स लि., लायलपूर	१०
मोदी वनस्पति मॅ. कं. लि., दिल्ली	१०
मॅसूर ऑईल प्रॉडक्ट्स लि., बंगलोर	५
टाटा ऑईल मिल्स कं. लि., कालिक्कत	१०

ह्याखेरीज रोजचे एकूण ५० टन उत्पादनाचे ४ कारखाने स्थापन होत आहेत, त्यांपैकीं २ कारखाने मुंबईस सुरू होतील.

हिंदुस्थानाचें औद्योगीकरण

(सर मोक्षगुंडप विश्वेश्वरय्या ह्यांचें म्हेसूर चेंबर ऑफ कॉमर्समध्ये नुकतेंच झालेले भाषण)

हिंदुस्थानाचें औद्योगीकरण ताबडतोब व्हावयास पाहिजे व तें- तसें होण्यास नियोजन करणें अत्यंत आवश्यक आहे, ह्याचा उच्चार-पुनरुच्चार सर एम्. विश्वेश्वरय्या सतत करीत आहेत. काहीं दिवसांपूर्वी बंगलोर येथें म्हेसूर चेंबर ऑफ कॉमर्सपुढें या प्रश्नावर त्यांनी विचार प्रकट केले. त्यांचा गोषवारा सालील-प्रमाणें आहे:-

कोणत्याहि देशाच्या मूलभूत गरजा तीन असतात. अंतर्गत मुख्यवस्त्या, परचक्रापामून संरक्षणाची तयारी आणि देशांतील उद्योगधंदे. ह्यांच्यावरच राष्ट्राची प्रति अवलंबून असते. राष्ट्र स्वयंसिद्ध होण्यास, त्यांतील लोकांना काम मिळून आर्थिक सुवचा होण्यास आणि रहाणीचें विशिष्ट मान टिकविण्यास व वाढविण्यास उद्योगधंदेच उपयोगी पडतात.

कोणतेंहि कृषिप्रधान राष्ट्र सामर्थ्यवान आणि संपत्तिमान झालेले नाही. अमेरिका, रशिया, जपान इत्यादींची उदाहरणें होळ्यांचेसोरोच आहेत. हिंदुस्थानांत शिक्षितांचें एकूण लोकसंख्येची प्रमाण शेकडा अर्धेच टक्के पडते. नवीन कल्पना ग्रहण करण्यास, नवीन उद्योग-धंदे चालविण्यास व ते आत्मसात् करण्यास शिक्षणाची आवश्यकता आहे.

हिंदुस्थानांत शेतीचा व्यवसाय करणारांचें एकूण लोकसंख्येची प्रमाण शेकडा ६७ टक्के आहे तर अमेरिकेंत तें २२ टक्के व ग्रेट-ब्रिटनमध्ये ८ टक्के आहे. उलट, उद्योगधंद्यांत असणारांचें प्रमाण अनुक्रमें १०, ३२ व ४७ टक्के पडते. उद्योगधंद्यांपासूनचे दर माणशी वार्षिक उत्पन्न हिंदुस्थानांत १२ रुपये, अमेरिकेंत ८३० रुपये व ग्रेटब्रिटनमध्ये ४६३ रुपये आहे. हिंदुस्थानाचें वारिध्या या आकड्यांनी होतें व प्रगतीची दिशा स्पष्ट होते. हिंदुस्थानाच्या अवनतीचें आणि वारिध्याचें मुख्य कारण उद्योगधंद्यांकडे कळत-नकळत झालेले आपले दुर्लक्ष, हें आहे.

उत्पन्न वाढवावयाचें म्हणजे उत्पादन वाढविणें पाहिजे. नुसत्या माणसांच्या मेहनतीनें उत्पादन वाढण्याची मर्यादा उराविक अतएव मर्यादित आहे. निरनिराळ्या राष्ट्रांतील वरोजच्या उत्पादनाचे १९२९ चे आकडे उद्बोधक आहेत:-
(अध्वशक्ति × कामाचे तास हें माप घरलें आहे व आकडे लक्षांचे आहेत.)

	अमेरिका	ग्रेटब्रिटन	हिंदुस्थान
मनुष्यबळ	४००	१५०	१०६०
कोळसा	१०,०१०	२७००	३४०
पेट्रोल	४८१०	२८३	८०
पाणी	१२१०	४०	३०
एकूण	१६४३०	३१७३	१५१०
लोकसंख्या	१२२७	४७७	३१८९

दरमाणाशी रोजचें उत्पादन (अध्वशक्ति

× तास) १३.२८ ६.६५ ०.४७

हिंदुस्थानांत एकूण उत्पादनांत यंत्रांपेक्षा मनुष्यबळाचाच अधिक उपयोग होतें असला तरी कित्येकांस वर्धातून चार ते सहा

ग्रहणे काम नाही म्हणून केवढें तरी मनुष्यबळ फुकट जात आहे! उलट अमेरिकेंत ४ कोटी, ९० लक्ष लोकसंख्येपैकी ३ कोटी, ५० लक्ष लोक वरोज क्रिमान आठ तास तरी खपत आहेत व ते यंत्रांचें सहाय घेत आहेत. यंत्रिक शक्तीनें अधिक उत्पादन करणें आणि अधिक माणसांना काम देणें असा डुहेरी प्रश्न हिंदुस्थानला मेडसांनीत आहे.

आपल्या देशाला स्वतंत्र दृष्टिकोन नाही, ध्येय नाही, निश्चित आसलेला कार्यक्रम नाही. यांवर तोडगा म्हणून सर एम्. विश्वेश्वरय्या प्रादेशिक नियोजन सुचवितात.

प्रत्येक जिल्हांत तीस लक्ष रुपयांहून अधिक भांडवल लागणारे कारखाने असावेत; सर्वसाधारण लोकांस धरससल्या करता येतील असे धंदे सुरू करावेत. या सर्वांस लागणारे भांडवल सरकारनें व घनिकांनीं याबें. सरकारचा पाठिंबा असला म्हणजे इतरांना पैसे गुंतविण्यास वास्ता वाटणार नाही. परदेशांत चालविण्यांत येणाऱ्या उद्योगधंद्यांची आणि न्यापारउद्दिमाची माहिती देणारे साप्ताहिक सुरू करावे. औद्योगीकरणाचा कार्यक्रम ठरविल्याप्रमाणें पार पडत-आहे कीं नाही ह्याची वेळोवेळी चौकशी करण्यांत येऊन नवीन सूचना देण्याकरिता, सरकारी नवीन खातें निर्माण करण्यांत यावें. या पध्तीवर नियोजन केले असतां हिंदुस्थानचें औद्योगीकरण हापाट्यानें होईल असा सर एम्. विश्वेश्वरय्यांना विश्वास वाटतो.

जपान व मॅन्च्युक्युआकडे विमानमार्गे टपाल

ब्रिटिश ओव्हरसीज एअरवेजनें बँकॉफपर्यंत व तेथून थाइलँड-जपान-मॅन्च्युक्युओ मार्गांनें मॅन्च्युक्युओपर्यंत विमानांतून टपाल जाण्याची व्यवस्था आतां झाली आहे. एका आठवड्यांत टपाल इष्ट स्थळी पोचू शकेल.

नोटीस

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लिमिटेड

नोटीस देण्यांत येते कीं, बँकेच्या भागीदारांची सहावी साधारण सभा रविवार, ता. २३ फेब्रुवारी १९४१ रोजी सायंकाळी ५ वाजतां (८. टा.) बँकेचे रजिस्टर्ड ऑफिस, काकाकुवा मॅन्शन, लक्ष्मी रोड, पुणे शहर, या ठिकाणीं सालील कामासाठीं भरेल.

(१) बँकेचा ता. ३१ डिसेंबर १९४० अखेरचा ताळेबंद, नफातोटापत्रक, आणि डायरेक्टरबोर्डाचा व ऑडिटर्सचा रिपोर्ट यांचा विचार करणें.

* (२) डिबिडंड मंजूर करणें.

(३) निवृत्त होणाऱ्या (फेरिनरेडणुकीस पात्र असलेल्या) तीन डायरेक्टरांचे जागीं डायरेक्टरांची निवडणूक करणें.

(४) ऑडिटर्स नेमणें व त्यांचा मुशाहिरा ठरविणें.

(५) अध्यक्षांचे परवानगीनें पुढें येणारी इतर कामें.

पुणे शहर: }
ता. २६-१-१९४१. } एम्. व्ही. गोखले
} मेनेजर

दि. सू-बँकेचीं शेअर ट्रॅन्स्फर युके ता. ३०-२-४१ ते २७-२-४१ (दोन्ही दिवस पडत) बंद राहतील.

* डिबिडंड मंजूर झाल्यानंतर तें शुक्रवार ता. १४ मार्च १९४१ पासून दिलें जाईल. डिबिडंड वॉरंट्स भागीदारांच्या नोंदलेल्या पत्त्यांवर टपालनें पाठविलीं जातील. पत्ता बदलला असल्यास बँकेकडे सत्वर कळवावें.

ब्रिटिश पौढांतील हिंदी कर्जांची परतफेड

पौढांतील कर्जरोसे

हल्ली हिंदुस्थान सरकारास हिंदुस्थानांतच कर्जे उभारणें अवघड जात नाही. पूर्वी हिंदुस्थान सरकारनें रेल्वेजवर व पाटबंधाऱ्यांवर मोठा ले सचें केले, त्यासाठी लागणारी रकम व्हडशी ग्रेट ब्रिटनमध्येच उभारावी लागली. त्यापेकी काहींची परतफेड झाली आहे, परंतु अद्याप काहीं कर्जे शिलक आहेत. गेल्या महायुद्धाचे वेळीं व त्यानंतर हिंदुस्थान सरकारनें हिंदुस्थानांतच कर्जे उभारलीं व सरकारास पुरेशा रकमाहि मिळाल्या. महायुद्धापूर्वी, एका वर्षांत मिळालेल्या रुपयांतील कर्जांची सर्वांत मोठी रकम ४१ कोटींचे वर गेलेली नव्हती. त्यानंतर, हिंदुस्थानांतच अधिकाधिक कर्जे मिळत गेलीं. ज्या कर्जरोल्यांची रकम ग्रेट ब्रिटनमध्ये उभारण्यांत आली असून ज्यांचें मुद्दल व व्याज पौढांत फेडावयाचें आहे, ते पौढांतील कर्जरोसे होत. ह्याचे उलट, रुपयांतील कर्जरोसे आहेत.

परतफेडीची व्यवस्था

ब्रिटिश सरकारच्या सहकार्यानें आणि मदतीनें हिंदुस्थान सरकार आपले ग्रेट ब्रिटनमधील १ अब्ज, २० कोटी रुपयांचे कर्जे आतां फेडून टाकणार आहे. ह्याचा अर्थ, हिंदुस्थान सरकारच्या ब्रिटिश पौढांतील कर्जरोल्यांची जागा रुपयांतील कर्जरोसे घेतील, हा होय. युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून रिझर्व्ह बँकेनें ग्रेट ब्रिटनमध्ये शिल्लक वाढविली आहे, तिचा उपयोग कर्ज फेडण्याचे कामी होईल. ब्रिटिश सरकारनें, तेथील लोकांनीं आपले पौढांतील हिंदी कर्जरोसे परत फेडेच पाहिजेत, असा जाहीरनामा काढला आहे. हे कर्जरोसे धारण करणारांस सरकारनें ठरवून दिलेल्या किंमतीप्रमाणें रकम मिळेल. हिंदुस्थान सरकारनें, हि, डिफेन्स ऑफ इंडिया रुग्सासाठी ऑर्डर काढून, ब्रिटिश हिंदुस्थानांतील लोकांजवळचे पौढांतील हिंदी कर्जरोसे परत मागितले आहेत. ब्रिटिश सरकारनें ठरवून दिलेल्या किंमतीचें १ शि. ६ पे. = १ रुपया ह्या दरानें रुपयांत रूपांतर करून तेवढी रकम हे कर्जरोसे धारण करणारांस मिळेल. अथवा, ७ पौढ १० शि. = १०० रुपये ह्या दरानें तेवढ्या दर्जनी किंमतीचे रुपयांतील कर्जरोसेहि त्यांस घेतां येतील.

रिझर्व्ह बँक कायद्यांतील सध्याची तरतूद

ब्रिटिश पौढांतील कर्जरोल्यांची परतफेड वरीलप्रमाणें घडवून आणण्यांत येईल. हिंदुस्थान सरकारनें त्यासाठी एक ऑर्डिनन्स काढून, रिझर्व्ह बँक कायद्यानें बँकेवर घातलेले निबंध दूर केले आहेत. हिंदी रिझर्व्ह बँकेच्या बाबतींत, नोटांकरीता जो निधि असावयाचा, त्याचे घटक कोणते असावेत व ते कोणत्या प्रमाणांत असावेत ह्याची व्यवस्था रिझर्व्ह बँक कायद्याच्या ३३ व्या कलमानें केलेली आहे. सोने, सोन्यांतील नाणीं, पौढांतले रोसे, रुपये व रुपयांतले रोसे, ह्या सर्वांची बेरीज एकूण नोटांच्या किंमतीइतकी असली पाहिजे. ह्यापेकी, हिंदुस्थान सरकारच्या कर्जरोल्यांची किंमत एकंदर जिंदगीच्या एक चतुर्थांशापेक्षा किंवा ५० कोटी रुपयापेक्षा अधिक असतां कामा नये, असा सध्याचा कायदा आहे. गव्हर्नर जनरल इन् कौन्सिलच्या मंजुरीनें ही रकम १० कोटींनीं वाढवितो येत. एकंदर निधीच्या दोन तृतीयांशापेक्षा कमी नाही, इतक्या रकमेचें सोने, सोन्याचीं नाणीं किंवा

पौढांतले रोसे असावे व त्यापेकी सोने आणि सोन्याचीं नाणीं ४० कोटी रुपये किंमतीपेक्षा कमी असतां कामा नये, असा निबंध आहे.

ऑर्डिनन्सनें केलेली दुरुस्ती

ऑर्डिनन्सनें ह्या सर्वांत दुरुस्ती केली आहे. आतां नव्या व्यवस्थेप्रमाणें, जिंदगीच्या दोन पंचमांशापेक्षा अधिक रकम सोने, सोन्याचीं नाणीं व ब्रिटिश पौढांतील रोसे, ह्यांत गुंतविलेली असली पाहिजे व सोन्याची किंमत ४० कोटीपेक्षा अधिक असली पाहिजे एवढेच निबंध आहेत. ह्याचा अर्थ रुपयांतील रोस्यांची, रुपयांची व अंतर्गत विलांकी किंमत एकूण जिंदगीच्या तीन पंचमांशापर्यंत असली तरी चालेल; त्यापेक्षा अधिक चालणार नाही. मूळ कायद्यांत सांगितलेला ५० कोटींचा निबंध आतां राहिलेला नाही. हिंदुस्थान सरकारच्या पौढांतील कर्जरोल्यांचें रूपांतर हिंदी रुपयांतील रोस्यांत करण्यास वरील दुरुस्तीचा उपयोग होणार आहे.

श्री. चुनीलाल बी. मेथा ह्यांचें मत

“ ब्रिटिश पौढांतील कर्जरोल्यांचें रूपांतर करण्यासाठी हिंदुस्थान सरकारास, रिझर्व्ह बँकेकडून कदाचित् कर्जाक रकम घ्यावी लागेल व नंतर ती परत फेडण्यासाठी कर्जे उभारावें लागेल; तसेच रिझर्व्ह बँकेजवळ सुवर्ण संचयाची किंमत तोळ्यास २१ रु. ४ आ. दरानें धरण्यांत आली आहे, ती चालू दरानें धरण्यांत येण्याचा संभव आहे. त्यामुळे जुन्या किंमतीचे ४४ कोटी रुपयांचें सोने ८८ कोटी रुपयांचें होईल. हिंदुस्थानावरील बाकी बहुतेक सर्व देशांनीं सोन्याच्या किंमतीतील वाढीस अनुसरून आपल्या चलन साठ्यांतील सोन्याची किंमत पुनः ठरविलेली आहे. ” असें मत श्री. चुनीलाल मेथा ह्यांनीं व्यक्त केले आहे.

कर्जरोल्यांच्या रूपांतरामुळे ब्रिटिश सरकारास तेवढी रकम युद्धसंचास उपयोगी पडे. परराष्ट्रीय कर्जरोल्यांचा विनियोग युद्धसंचासाठीं करण्याची सोय ग्रेट ब्रिटनला उपलब्ध आहे, तशी शत्रुपक्षास नाही. ग्रेट ब्रिटननें पूर्वी इतर राष्ट्रांत गुंतविलेल्या रकमांचा त्या देशास आतां महत्त्वाचे प्रसंगी चांगला उपयोग होत आहे. हिंदुस्थानचें परराष्ट्रीय देणें आतां त्यामुळे नाहीसे होत आहे, हा त्याचा फायदाच आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि.

पुणें येथील वि ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कंपनीनें १९४० सालीं एकंदर रु. ७,३९,०२२ इतक्या रकमेचें नवीन काम मिळविलें. त्यापेकी रु. ५,८३,९८२ रकमेचें काम पूर्ण होऊन त्याचें पॉलिसेस रूपांतर झालें. गेल्या ३ वर्षांतील कंपनीच्या कामाचे आकडे खाली दिले आहेत; त्यावरून कंपनीची प्रगति दिसून येते:

साल	एकंदर मिळवलेलें काम रु.	पुणें शाखेचें काम रु.
१९३८	४,६८,७७५	३,७४,९३८
१९३९	५,८५,५५२	४,०७,५२०
१९४०	७,३६,०२२	५,८३,९८२

सद्यस सूर्यमहण.

२१ सप्टेंबर रोजी चीनमधील आठ प्रांतांतील लोकांना सद्यस सूर्यमहण पहाण्यास मिळेल.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

लेखक:—श्री. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

दुसरी आवृत्ति

या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व क्रामकाजाची पद्धति यांचें सोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या भाषेत केलेलें असून बँकांनीं आपला व्यवहार सुरक्षितपणें व फायदेशीर रीतीनें कसा करावा या बाबतींत अनेक महत्त्वाच्या व उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँका, सहकारी बँका, सावकारी धंदा, ठेवी, डिस्कॉंट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक विषयांची सांगोपांग चर्चा त्यांत आली आहे. सध्याच्या परिस्थितींत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास वरील प्रश्नांची माहिती अत्यावश्यक असल्यानें मुद्दाम त्यांचें बोधप्रद विवेचन या पुस्तकांत केले आहे. विषयाची मांडणी व विवेचनपद्धति सुलभ असल्यामुळे सद्द पुस्तक सर्वसाधारण वाचकांसहि उपयुक्त होणार आहे. किंबहुना, त्यांचेकरितांच तें सहेतुक लिहिलें आहे, असें म्हणण्यास हरकत नाही. सबब, बँकांचे भागीदार, ठेवीदार, डायरेक्टर, गिन्हाइक, व्यवस्थापक आणि नोकर यांनीं विशेषतः हें पुस्तक अवश्य वाचावें.

दुसऱ्या आवृत्तीत आवश्यक त्या नवीन माहितीची भर घालणारी अनेक प्रकरणें समाविष्ट केलीं असून रिझर्व्ह बँकेनें सुचविलेल्या कायद्याच्या मसुद्याचें विवेचनहि त्यांत आलेलें आहे.

किंमत १ रु. ८ आ. टपालबर्च बेगळा.

पुस्तकें मागविण्याचा पत्ता:—(१) व्यवस्थापक, अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

(२) को-ऑपरेटिव्ह बुक डेपो, ९ बेंक हाउस लेन, फोर्ट, मुंबई.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणें २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६ शनवार पेठ, पुणें २.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२० नोव्हेंबर, १९३५ पासून) १%

सरकारी आणि निमसरकारी रोखे

१% करमाफ लोन (१९४५-५५)	११२-८
४% १९४३	१०४-१०
१३% विनमुदत	९५-१४
१३% १९४४-५०	१०२-८
३% (१९६३-६५)	९४-४
२३% १९४८-५३	९७-०
४% गोट्टे ट्रस्ट (लाभ मुदत)	१०८-०
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाभ मुदत)	१०७-८
५% स्ट्रेशर कर्ज (१९५३-६३)	११४-६
५% स्ट्रेशर कर्ज (१९५५)	१२५-०

मंडळण्यांचे भाव

(कंसातील पहिला आकडा भागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा वसूल झालेले मांडवल व कंसांतल्या आकडा वार्षिक डिबिडेंड दाखवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४३-०
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	१०६-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ८%	४४-४
इंटरिअल बँक (५००) १२%	१५६०-०
बचि मॉ. को. बँक (५०) २ रु.	५३-८
इस्टर्न बँक (१००) ३३%	१०५-८

बीज

बचि इन्वे ऑर्टि. (५०) १३%	१३०-४
कराची (१००) ९%	२१५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२१५-०
राधा पॉवर ऑर्टि. (१०००) ५३%	१५०७-८
आय स्टॅली ऑर्टि. (१०००) ७३%	१६४०-०

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१००) ४३%	१०२-०
पाचोरा-जामनेर (१००) १३%	६०-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) ११३%	९८७-८
तापी स्टॅली (५००) ८%	६५५-०

इतर

बेलापुर सुगर (५०) ३० रु.	२०१-८
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	४६-४
शिया स्टीम (१५) १ रु.	२०-२
न्यू इंडिया निमा (७५-१५) १ रु.	४१-१२
ओरिएंटल निमा (२००) १२५ रु.	३५६०-०
राधा आयर्न प. मे. (१५०) ९%	२१५-०
राधा आयर्न दु. मे. (१००) १८ रु. १० आ.	१४९-०
राधा आयर्न ऑर्टि. (७५) १५ रु.	३६४-८
राधा आयर्न डिफर्ट (३०) ७५ रु. ११ आ. ३ पै.	१८३७-८
असोसिएटेड सिमेंट (१००) ५ रु.	१३३-४

सोन-बांदी

सोन (मिंट) प्रत्येक तोळ्यास	४२-१-०
बांदी प्रत्येक १०० तोळ्यास	६३-४-०

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टकळ

झावर अनुभविक उपाय

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कं., अहमदाबाद

“ अर्थ ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची लोकप्रिय पुस्तकें.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.
- २ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.
- ३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

* * *

- १ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.
- २ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील इतर पुस्तकेंहि पुरविली जातील.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणे ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनी सुरू केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्विक व पुष्टिदायक निवास भोजनालयांत

उत्तरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर भोकळी जागा व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अक्षर हौस,

६१९ शानवार पेठ, नातूंचे हौदासमोर, पुणे.

कामगार बाम्ही तेल
हिरामणि तेल
आवळ्याचे तेल

कोकें घात रहातें, केंस मनवत होतात,
 गळण्याचे वेद होतात व मजकूर राहतात.

१९०९

धी बॉम्बे कलकत्ता ट्रेडिंग कं. (मुंबई-६)

तमागून रोगांच्या नावा करून दांत स्वच्छ व चळक
 देवणारी मजकूरत उत्तम!

पोखाल

ब्लूकॅथ पावडर

पोखाल जॅन्ट को (रजिस्टर्ड) पूना सिटी

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
 जर्निमन टेलर व्हा.

मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
 फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

परदारकर टेलर्स अँड केडिमी, ६७२ सदाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
 Electro-plater & Manufacturer of Sporting
 Trophies, Medals, Cups etc.
 - - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
 POONA CITY.

For Collegians
 Wooden & Iron Furniture
 FOR SALE AND HIRE
 Your Popular Old Shop
SHEVAK BROS.

Work-Shop Address: Branch No. 1
 153 Kasaba, Shevak Quarters,
 Poona 2 near Fergusson College
 Poona 4

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
 २ हिंदुस्थानची रिलेव्हंट बँक
 ३ न्यापारी उलाढाली

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
 पृष्ठसंख्या सुमारे ३००; किंमत ३ रुपये
 या संघांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचें विवेचन केलें
 आहे.

**महापुढाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
 स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.**

बंबाचे
 माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
 चौक,
 पुणे